basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

MOTSHEANONG/PHUPJANE 2026

MATSHWAO: 80

NAKO: Dihora tse 2½

Pampiri ena e na le maqephe a 34.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Bala ditaelo tsena ka tlhoko pele o qala ho araba dipotso.

2. O se ke wa latella ho bala pampiri yohle. Tadima pele papetla ya dikahare leqepheng la bone, mme o tshwaye dinomoro tsa dipotso tse botsitsweng dibukeng tseo o ithutileng tsona selemong sena. Ha o entse sena, bala dipotso tseo, ebe o kgetha tseo o ratang ho di araba.

3. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE THARO, e leng:

KAROLO YA A:	Dithothokiso	(30)
KAROLO YA B:	Pale/Sengolwa sa Boholoholo	(25)
KAROLO YA C:	Tshwantshiso/Terama	(25)

4. Araba dipotso TSE HLANO kaofela: TSE THARO (3) KAROLONG YA A, E LE NNGWE (1) KAROLONG YA B le E LE NNGWE (1) KAROLONG YA C ka mokgwa ona:

   KAROLONG YA A: DITHOTHOKISO
   Dithothokiso tseo o di rutilweng – Araba dipotso TSE PEDI.
   Thothokiso eo o sa e rutwang – O TLAMEHA ho araba potso ena.

   KAROLONG YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO
   Araba potso E LE NNGWE.

   KAROLONG YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA
   Araba potso E LE NNGWE.

5. KGETHO YA DIPOTSO KAROLONG YA B (PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO) LE YA C (TERAMA)
   - Araba dipotso tsa pale/sengolwa sa boholoholo le terama tseo o ithutileng tsona FEELA.
   - Araba potso E LE NNGWE E TELELE YA MOQOQO le E LE NNGWE ya dipotso TSE KGUTSHWANE. Haeba o araba potso e telele KAROLONG YA B, o tlameha ho araba Potso ya dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C. Haeba o araba Potso ya dipotso tse kgutshwanyane KAROLONG YA B, o tlameha ho araba potso e telele ya moqoqo KAROLONG YA C.
   - Sebedisa lenanennetefatso le hlahisitsweng leqepheng la 5 ho etsa kgetho ya hao.

6. BOLELELE BA DIKARABO
   - Potso e telele ya Dithothokiso e lokela ho arajwa ka mantswe a 250–300.
   - Dipotso tse telele tsa Pale le Terama di lokela ho arajwa ka mantswe a 400–450.
   - Bolelele ba dikarabo tsa dipotso tse kgutshwane bo tla laolwa ke kabo ya matshwao. Tsepama potsong, mme o se ke wa tswa lekoteng.

7. Latela ditaelo tse hlahang qalong ya KAROLO ka NNGWE ka tlhoko.

8. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ena ya dipotso.

9. Qala KAROLO E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.

10. Sebedisa nako ya hao ka mokgwa o latelang:

    KAROLO YA A: Metsotso e 40
    KAROLO YA B: Metsotso e 55
    KAROLO YA C: Metsotso e 55

11. Ngola ka mongolo o makgethe, o balehang.

LEQEPHE LA DIKAHARE

Dintlha tse hlahisitsweng leqepheng lena di tla o thusa ho kgetha dipotso tseo o ratang ho di araba ntle le ho qobelleha hore o bale pampiri yohle.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO			
Dithothokiso tseo o di rutilweng: Araba dipotso TSE PEDI feela ho tsena.			
NOMORO YA POTSO	**MOFUTA WA POTSO**	**MATSHWAO**	**NOMORO YA LEQEPHE**
1. 'Baradi ba Efa'	Potso e telele ya moqoqo	10	6
2. 'Ke tla o romella dipalesa'	Dipotso tse kgutshwane	10	7
3. 'Ikeletse'	Dipotso tse kgutshwane	10	8
4. 'Kgopolo e a llisa'	Dipotso tse kgutshwane	10	9
MMOHO LE			
Thothokiso eo o sa e rutwang: O TLAMEHILE HO araba potso ena.			
5. 'Boroko'	Dipotso tse kgutshwane	10	10
KAROLO YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO			
ELA TLHOKO: Araba potso E LE NNGWE e telele le E LE NNGWE ya TSE KGUTSHWANE. Ha o araba potso e telele KAROLONG YA B, o tlameha ho araba ya tse kgutshwane KAROLONG YA C. O lokela ho araba potso E LE NNGWE feela KAROLONG YA B le YA C.			
PALE: Araba potso E LE NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.			
6. *Botsang lebitla*	Potso e telele ya moqoqo	25	12
7. *Botsang lebitla*	Dipotso tse kgutshwane	25	12
8. *Diepollo*	Potso e telele ya moqoqo	25	15
9. *Diepollo*	Dipotso tse kgutshwane	25	15
10. *Mme*	Potso e telele ya moqoqo	25	18
11. *Mme*	Dipotso tse kgutshwane	25	18
12. *Tutudu ha e patwe*	Potso e telele ya moqoqo	25	21
13. *Tutudu ha e patwe*	Dipotso tse kgutshwane	25	21
KAPA			
SENGOLWA SA BOHOLOHOLO: Araba potso E LE NNGWE feela ho sengolwa sa boholoholo.			
14. *Ke qati e a lomisanwa*	Potso e telele ya moqoqo	25	23
15. *Ke qati e a lomisanwa*	Dipotso tse kgutshwane	25	23
KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA			
Araba potso E LE NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.			
16. *Seyalemoya*	Potso e telele ya moqoqo	25	26
17. *Seyalemoya*	Dipotso tse kgutshwane	25	26
18. *Haeso Mafotholeng*	Potso e telele ya moqoqo	25	29
19. *Haeso Mafotholeng*	Dipotso tse kgutshwane	25	29
20. *Lejwe la Kgopiso*	Potso e telele ya moqoqo	25	32
21. *Lejwe la Kgopiso*	Dipotso tse kgutshwane	25	32

ELA TLHOKO: Dikarolong tsa B le C, e NNGWE ya dipotso tse arajwang e tlameha ho ba ya MOQOQO, ha e NNGWE e lokela ho ba potso ya dipotso TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba dipotso TSE PEDI tsa mofuta wa moqoqo kapa TSE PEDI tsa mofuta wa dipotso tse kgutshwane.

LENANENNETEFATSO

Sebedisa lenanennetefatso lena qetellong ho nnetefatsa hore o fela o arabile dipotso tse hlokehang.

KAROLO	NOMORO TSA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA	TSHWAYA (√)
A: DITHOTHOKISO (*tseo o di rutilweng*) (Potso e telele ya moqoqo KAPA dipotso tse kgutshwane)	1–4	2	
A: THOTHOKISO (*eo o sa e rutwang*) (Dipotso tse kgutshwane)	5	1	
B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	6–13 14–15	1	
C: TSHWANTSHISO/TERAMA (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	16–21	1	
PALO YOHLE YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA.		**5**	

ELA TLHOKO: DIKAROLONG TSA B le C, nnetefatsa hore o arabile potso E LE NNGWE YA MOQOQO le E NNGWE YA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba dipotso TSE PEDI tsa moqoqo kapa TSE PEDI tsa dipotso tse kgutshwane.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

Karolong ena o botsitswe dithothokiso TSE HLANO (POTSO YA 1–5). Araba dipotso TSE THARO feela.

DITHOTHOKISO TSEO O DI RUTILWENG

Kgetha mme o arabe dipotso TSE PEDI feela dithothokisong tseo o di rutilweng. (POTSO YA 1 ho isa ho POTSO YA 4). O TLAMEHA ho araba POTSO YA 5, e leng thothokiso eo o sa e rutwang.

POTSO YA 1: POTSO E TELELE YA MOQOQO

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

BARADI BA EFA – JM Nkutha

Ke bona ba tshwereng lena lefatshe,
Phelo bohle bo se bo laolwa ke bona,
Tse ntle le tse mpe di hlaha ka bona,
Kgotso le dintwa di hlaha ka bona.

Basadi ke tau di mesana ke o jwetse,
Banna ba a hlobaela ha ba ba hopola,
Ba hopola bobe le bona botle ba bona.
Ha letsatsi le ntse le tjhaba le dikela.

Baradi ba Efa bana ba habo rona,
Ba leleme le monate le hohelang,
Ba tseba le ho loha mantswe a bona;
O sale o le e mobe ya qabanyang.

Malapeng a rona ke bona ba renang,
Mebusong seeta ho ntse ho lla sa bona,
Tsohle di etswa ka ho hauhela bona,
Hoba e se e le bona bomma rona.

Sethothokisi se sebedisitse mokgabisopuo wa tatolano ho hlakisa mookotaba wa thothokiso ena. Sekaseka mohopolo ona o ipapisitse le dikahare tsa thothokiso ena yohle.

Karabo ya hao e be bolelele ba mantswe a 250–300. **[10]**

POTSO YA 2: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

KE TLA O ROMELLA DIPALESA – KPD Maphalla

1 Ke tla o romella dipalesa
2 Tse ntle tsa lerato la nnete;
3 O tle o tsebe ha ke o rate ke a qhetsoha,
4 Ke hasana sa peo, ke a qhalana.

5 Ke tla o romella dipalesa
6 Tse melang dilomong tsa boritsatshwene;
7 O tle o tsebe o lefu le bophelo,
8 Ka ntle ho wena nka sitwa ho phela.

9 Ke tla o romella dipalesa
10 Tse tshehlana sa nyooko ya tlhapi;
11 O tle o tsebe rato la ka ke bodiba,
12 Le tebile le ho feta lewatle.

13 Ke tla o romella dipalesa
14 Tse kgubedu le ho feta letsatsi;
15 O tle o tsebe lerato la ka le hlenne,
16 Le lekgubedu, le tuka malakabe.

2.1 Qolla molathothokiso moo ho sebedisitsweng lentswemararane temanathothokisong ya 2. (1)

2.2 Kgefutsohare e hlahang molathothokisong wa 4 e sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)

2.3 Bolela lebitso la bokgabo ba bothothokisi bo hlahang molathothokisong wa 7. (1)

2.4 Bohlokwa ba tshebediso ya molamotjetje o molathothokisong wa 9 ke bofe? (2)

2.5 Akaretsa mohopolo o jerweng ke temanathothokiso ya 4. (1)

2.6 Sekaseka tshebediso ya lepata le sebedisitsweng molathothokisong wa 3. (3)
[10]

POTSO YA 3: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

IKELETSE – KPD Maphalla

Ikeletse, ikeletse kgabane,
Ikeletse, o tutubolohe mahlo;
Elellwa hle lefatshe le ferekane,
Le masupatsela a kgaba ka ho phophola.

Ikeletse, ikeletse kgutsana,
Tona mahlo o tlohele ho thibasela;
Dira ke tseo di apere setswalle,
Hlokomela marumo ka dikobong.

Ikeletse, ikeletse hle nnake,
Ikeletse hle, o phahamele marole;
Hlokomela hle dilalome di tswile letsholo,
Le matsukunyepe ke ao a tonne mahlo.

Ikeletse, ikeletse nnake
Ha o sa ikeletse nna ke tla etsa jwang?
Fadimeha hle, maraba a tletse lefatshe,
Le mamena metjheng ha a na palo.

3.1 Qolla molathothokiso moo ho sebedisitsweng lentswemararane temanathothokisong ya 1. (1)

3.2 Fana ka moelelo o otlolohileng wa molathothokiso wa 7. (1)

3.3 Hlalosa maikutlo a tshikgunngwang ke thothokiso ena yohle ho mmadi. (2)

3.4 Ke bokgabo bofe bo sebedisitsweng molathothokisong wa 14? (1)

3.5 Molemo wa phetapheto ya mantswe e sebedisitsweng melathothokisong ya 9 le 10 ke ofe? (2)

3.6 Sekaseka matla a tshebediso ya mokgabisopuo ho mmadi o sebedisitsweng molathothokisong wa 15. (3)
[10]

POTSO YA 4: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

KGOPOLO E A LLISA – TM Lethola

Ha ke hopola a teng mathata,
Haholo mohla motho a kulang,
Le ka nako ya pelehi ho bomme,
Ho se makoloi katola di le naheng.
Ruri ke ferekana, mehopolo.

Ha ke hopola ho lahla kgaebana,
Ke e pudukanya ho phaphatha kgotso,
Ke hlompha monga makgoba Rapolasi;
Yona pesolahadi ya sekgorane,
Ruri pelo ya ka e qhitsa madi.

Ha ke hopola ho lahliswa sekolo,
Ho thwe ke hodile ke sebetse,
Empa le batswadi ba sa sebetsa,
Ho thwe ke etse tsoho la monna,
Ruri o nqosa molato wa botho ba ka.

Ha ke hopola ke hanelwa ho ya sekgoweng,
Ho thwe ke lokela ho tshwara tjako,
Ke kgethiswa pakeng tsa yona le teleko,
Teleko ya ka mmoho le ba lapa leso.
Ruri maikutlo a sisimoha.

4.1 Bolela bokgabo bo sebedisitsweng molathothokisong wa 1. (1)

4.2 Ke mokgabisopuo ofe o sebedisitsweng molathothokisong wa 7? (1)

4.3 Sepheo sa tshebediso ya karaburetso ya pono e molathothokisong wa 10 ke sefe? (2)

4.4 Hlalosa se bolelwang ke sethothokisi molathothokisong wa 14. (2)

4.5 Ke molathothokisong ofe moo sethothokisi se sebedisitseng kgonyetso temanathothokisong ya 3? (1)

4.6 Tshohla molaetsa o fuperweng ke thothokiso ena yohle. (3)
[10]

MMOHO LE

THOTHOKISO EO O SA E RUTWANG

POTSO YA 5: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

O TLAMEHA ho araba potso ena.

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse tla e latela.

BOROKO – SJ Mamashela

Ntho ya ho ntshenyetsa bophelo,
Ditoro tsa senyeha ha lobokana.
Ka sala ke rwetse matsoho ke maketse,
Menyetla e mphetile ya metonanahadi,
Lebaka e le bona boroko.

Maoba le maobane ke ne ke lora ditoro.
Bophelo ke bona bo botlehadi, bo tjhabileng.
Bona ba dikwakwariri, ba dikgorane,
Empa kajeno tsohle di fetohile,
Lebaka ke bona boroko.

Matsatsi a ile a tswala dibeke,
Dibeke tsa tswala dikgwedi;
Dikgwedi le tsona tsa tswala dilemo,
Ke ntse ke re ke sa bo tsipa hanyane.
Jwale tsohle di mphetile,
Lebaka e le bona boroko.

Ruri bo sehloho bona boroko,
Bo jesa motho masepa'` thaka tsa hae.
Peke e o mamole diphaka le difuba,
Hoba o bobebe mosebetsi o tla o lora,
Lebaka e le bona boroko.

Ba phomellang ke ba phahamelang mapoqo,
Ba hanang ka bona, ba hlolang boroko.
Ba ipolellang hore bona boroko ha bo fihle,
Ebile ke sera ha bo lefe,
Kajeno ke dikwakwariri, kgalala tsa nnete.

5.1 Fana ka moelelo o otlolohileng wa molathothokiso wa 14. (1)

5.2 Qolla mantswe a re bopelang lehlaso o be o bolele hore sethothokisi se le sebedisitse ka sepheo sefe. (3)

5.3 Nyamelo e fumanwang temanathothokisong ya 4 e sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)

5.4 Bolela sehalo se utlwahalang temanathothokisong ya ho qetela thothokisong ena. (1)

5.5 Sekaseka tshebediso ya sehlohlolo se sebedisitsweng temanathothokisong ya boraro. (3)
[10]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona karolong ena.

Kgetha mme o arabe potso E LE NNGWE feela, potso e telele ya moqoqo kapa ya dipotso tse kgutshwane.

HOPOLA: Ha o araba potso e telele ya moqoqo KAROLONG YA B, o tlameha ho araba potso ya dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C.

PALE

POTSO 6: POTSO E TELELE YA MOQOQO

***BOTSANG LEBITLA* – KPD Maphalla**

Tlholo dingolweng ke lewa la bongodi moo moetsi wa bobe a fumantshwang kotlo. Ho na le mohopolo wa hore Tsietsi ha a fumantshwa kotlo e mo loketseng ho latela botebo ba diketso tse mpe tseo a di entseng. Dumellana kapa o hanane le mohopolo ona o itshetlehile ka dikahare tsa buka ka kakaretso.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. **[25]**

POTSO YA 7: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

***BOTSANG LEBITLA* – KPD Maphalla**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA A

E ne e le tsatsi le lelekelang la Keresemese ha Tsietsi a hlile a tlohela mosebetsi, a rera ho ya batla seo e leng sa hae ho rangwanae le ba lelapa. O ne a se a hlophile ditaba tsa hae, a di behile ka manane a tsona. O ne a rerile ho ya dula majwana le Kotsi, a ke a mmotse dipotso tsena tseo a seng a di lokodisitse hantle. O ne a lakatsa ho utlwa hore Kotsi yena o di beha jwang. O ne a ikutlwa hore kajeno o hodile, mme ekakgona a tsebe hore o tswa kae, o ya kae. O ne a elellwa hore ha a ke ke a ema ka maoto, o tla jewa dikobo a ntse a hobotse mahlo jwalo ka sephooko maphaong. Kajeno ke kajeno, mme kajeno o hodile.

E ne e se e le nako e ka etsang kgwedi a ne a ile a bolella Ramatlotlo hore o se a le makgatheng a ho lesa mosebetsi, le ho kgutlela kwana moo a tswang. Ramatlotlo o ile a leka ho bua le yena, a ba a mo tshepisa ho mo nyollela moputso, empa tseo tsohle ha di a ka tsa mo thusa ka letho. Tsietsi o ne a se a entse qeto. O ne a se a qetile le maikutlo a hae hore o menahana le mehlala ho ya tseka tsa habo.

Mohanuwa o ile a utlwela ka taba ena, mme a utlwa bohloko haholo. O ile a hlahisa mmala wa hae, mme a bolella Tsietsi masa-a-kokometse.

7.1 Bolela hore Tsietsi o ne a bua ka eng ha a ne a re 'seo e leng sa hae' temeng e ka hodimo. Sheba mola 2. (1)

7.2 Hlalosa hore papiso ena, 'jwalo ka sephooko' e nepana le ditaba tseo Tsietsi a shebaneng le tsona ka tsela efe. Sheba mola 7. (2)

7.3 Hlahloba semelo sa Mmamasolomane. (2)

7.4 Hlalosa hore ngongoreho ya Tsietsi malebana le leloko la hae e ne e bakwa ke eng. (2)

7.5 Nnetefatsa hore Tsipane efela e le mothusi wa Tsietsi. (2)

7.6 Ketso ya Mohanuwa ya ho imiswa ke Makgaola, feela a ntse a ratana le Tsietsi e bile le ditlamorao dife? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

7.7 Hlalosa kamoo meharo ya Kotsi malebana le mafa a Tsietsi e roteleditseng kgohlano kateng. (2)

7.8 Na ho ne ho nepahetse hore Kotsi a fetole lebitso la Kgauho a mo rehe lebitso la Tsietsi? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA B

Ke ha ba ntse ba le moo Makgulwaneng ba ileng ba batla ba roba monakedi. Motse ona o ne o bonahala e le motse wa kgotso, oo ditaba tse ngata tsa merearea di neng di eso fihle ho wona. Tsietsi le Tseleng ba ne ba hirile phaposi ya mohlongwafatshe ha mosadimoholo ya neng a bitswa Mmasebapalo. Mosadimoholo eo o ne a phela moo le mora wa hae ya neng a bitswa Sebapalo. Ho tjhang ho ne ho ithatela mothamahane, ho se na taba le meferefere le merearea ya lefatshe.

'Le ke le bueng le Sebapalo lona bana ba ka,' ke mosadimoholo eo a se a momme habedi kapa hararo hobane le yena o ne a ye a nne a fupafupe. Ka matsatsi a mang o ne a hlile a bo tshela, mme he mohlang oo bohale ba hae ba botjheng ba hae, bo ne bo hlahella poyaneng, bo totobala sa mphatlalatsane, naledi ya meso. 'Le ke le bue le molala ona hore o tla nyala neng. Ke hore ha a elellwe hore nna ke se ke itsofaletse, mme ke se ke hloka ngwetsi? Ke kgathetse ke ho inama dipitseng le ha ke sa ikutlwe. Ka nnete nna ke kgathetse.'

'Nna nkeke ka nyala le kgale!' ho ikarabella Sebapalo. 'Ho thusang ho nyala mosadi? Ha ho sa na basadi lefatsheng kajeno. Mosadi e se e le mosadi ka lebitso. Ntho tseo re di bonang malapeng mona di a tshosa. Ha di tshose, di a nyarosa. Mosadi ha a tshabe ho potela ka sekgutlwana le monna e mong, monna wa hae a ntse a le teng, hwa hotona ho filwe phasaphasa ya kgera, ho e momorotsa.'

7.9 Qotsa maelana a hlalosang hore Tsietsi le Tseleng ba ile ba batla ba itebala ba iketla motseng wa Makgulwaneng. (1)

7.10 Sepheo sa mongodi ke sefe ka ho kopanya boTsietsi le Sebapalo le mmae? (2)

7.11 Utulla kahlolo E LE NNGWE feela ho tseo mongodi a di dihang hodima baphetwa ba foseditseng setjhaba paleng ena. (2)

7.12 Molaetsa wa pale ee ke ofe? (2)

7.13 Na ke toka hore Kotsi a hodise motjhana wa hae Tsietsi ka tsela e bosula jwalo empa mafa a habo Tsietsi a felletse ho yena? Tshehetsa karabo ya hao. (3)
[25]

POTSO YA 8: POTSO E TELELE YA MOQOQO

***DIEPOLLO* – T Seema**

Tlholo dingolweng ke lewa la bongodi moo moetsi wa bobe a fumantshwang kotlo. Ho na le mohopolo wa hore malome Theko ha a fumantshwa kotlo e mo loketseng ho latela botebo ba ketso e mpe ya hore a arohanye kgaitsedi ya hae le lesea la hae ka lebaka la hore ntata lesea ha a ntsha dikgomo tsa bohadi kaofela ha tsona. Dumellana kapa o hanane le mohopolo ona o itshetlehile ka dikahare tsa buka ka kakaretso.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. **[25]**

POTSO YA 9: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

***DIEPOLLO* – T Seema**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA C

'Ke ne ke tseba lentswe la mosadimoholo hantle, empa kgetlong lena le ne le fapane. E ne e se lentswe la mosadimoholo yane ya neng a nkgoeletsa a le hara masimo. Kgetlong lena ke ne ke bona yena mosadimoholo empa ho bua motho osele.'

'Nkgono, ke … ke … ke, ke ne ke se ke tsamaya.' Ke nna eo ka ho thothomela ho kang motjhonoko a binela hlophe.

'Hosane, hoseng o tla tsamaya le ntate Masuelle. O na le kariki ya dipere ke tla ya buisana le yena motsheare.'

'Athe nkgono wena o ne o sa ya moreneng?'

Motho a nkarabela a imakaditse, sa beng ba dikolobe eo;

'Ke tla be ke batlang ka moreneng ngwananyana?'

'Ho na le sebonwang?'

'Ao ngwananyana, batho ba motse ona ba ka o makatsa, ke utlwile ka katse eo setjhaba kaofela se phuthehetseng ka kgotla ho ya e bona. Katse ya katse ngwananyana ka. Batho ba na le nako ya masawana o a tseba.'

Taba ya teng ya buuwa jwalo ho motho e mong le e mong. Ka nako eo batho ba ntseng ba bohile mosadimoholo le seroto sa hae, ba re ha ropoha setsokotsane se kang sa dinehella, setsokotsane se ropoha jwalo e le hoseng, ho se na moya ho edile. Sa fihla sa pheula seroto sa Motsokapere ha se be le motho ya boneng moo se nyamellang teng, Motsokapere le yena ha ho na motho ya boneng hore na ho etsahetseng ka yena. Batho ba bone ho se ho tsamaya katse ho tloha moo mosadimoholo a neng a dutse teng.

9.1 Mantswe a nkgono Motsokapere a reng: 'Ao ngwananyana, batho ba motse ona ba ka o makatsa ... ho ya e bona' a re bolella eng ka semelo sa hae? Sheba mola wa 12–13. (2)

9.2 Qotsa papiso e re bolellang hore Motsokapere o ne a etsa eka ha a tsebe seo Diepollo a buang ka sona. (1)

9.3 Nnetefatsa hore nkgono Motsokapere efela e le mothusi wa Diepollo. (2)

9.4 Hlahloba semelo sa Dikenkeng mabapi le setswalle sa hae ho Diepollo. (2)

9.5 Ho ngangisana ha Mmamokele le malome Theko ho bile le ditlamorao tse jwang? (2)

9.6 Hlalosa hore letswalo la Diepollo nakong eo ho bitsitsweng batho kgotla ho tla bona sebonwang le ne le bakwa ke eng. (2)

9.7 Hlalosa kamoo mantswe a baahi ba Habuasono a reng Diepollo ke sethotsela sa Motsokapere se neng se behilwe mahaheng kwana, a rarahantseng ditaba ka teng. (2)

9.8 Na ho ne ho nepahetse hore mongodi a rehe ngwanana ya hlahlamang Diepollo lebitso la Matshediso? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA D

'E se e le nako ke sa mmone, le kajeno lena ke bone mohlankana wa hae wa lepolesa, Seabata. Ke a tseba hore e ne le mathe le leleme empa matsatsing ana ke bona Seabata a le mong le ha a se mosebetsing.'

'Ke tla ke ke botse molamo wa hae Paulina, ebile o tlo nketela hona kajeno.'

'O ke o mo anye leleme, a ntshe ditaba kaofela. Pele bosiu bona ba kajeno bo wela fatshe, ha dintho di tsamaile ka motjha ngwanana eo o tla robala ntlwanatshwana. Botlhalentlhajana ba tshwanang le yena ba felletse teng, ba bang jwang bo ba metse difubeng, ba bang bona ke moitedi kwana naheng malapa le maloko a bona ha ba tsebe moo ba leng teng.'

'Ka utlwa eka ho tsamaya ntho e batang po-o-o! E nqala hloohong ho theosa ka mokokotlo ho fihlela monwaneng wa leoto. Tabatabelo ha e kopantse le ho tshoha e etsa mehlolo. Ka qamaka seterateng hore na ebe ha ho motho ya ntjhebileng ha ke ntse ke hlodisa ka mamati metseng ya batho. Eitse ha ke bona ho kgutsitse ka botsa ho leoto. Ka hopola ha ke ne ke ipatile disiung ha moruti mohla ke balehang haeso Lekokoaneng. Le teng ka utlwa diptjhamathe. Monna eo e ne e le motjhesi wa Dikenkeng, Moses. Ke ka hoo ke reng lentswe la hae le ne le tlwaelehile tsebeng tsa ka. Ka nako e nngwe ba kile ba etela ha ka ba le babedi le Dikenkeng. Ke ne ke mo tseba e le lepolesa hape e le radipolotiki ...'

9.9 Qotsa mantswe a re bolellang hore haufinyana Diepollo o tlo tshwarwa a iswe teronkong. (1)

9.10 Mantswe ana: 'Ka utlwa eka ho tsamaya ntho e batang po-o-o!', a re bopela mofuta wa karaburetso. Hlalosa hore ke karaburetso ya mofuta ofe. (2)

9.11 Utulla kahlolo eo mongodi a e dihang hodima mophetwa ya foseditseng setjhaba paleng ena. (2)

9.12 Molaetsa wa pale ee ke ofe? (2)

9.13 Na ke toka hore Malome Theko a batle ho nyadisa Diepollo le Mothofeela hobane a lla ka hore ntata Diepollo ha a qeta ho nyala kgaitsedi ya hae? Tshehetsa karabo ya hao. (3)
[25]

POTSO YA 10: POTSO E TELELE YA MOQOQO

***MME* – NP Maake**

Tlholo dingolweng ke lewa la bongodi moo moetsi wa bobe a fumantshwang kotlo. Ho na le mohopolo wa hore Thollo ha a fumantshwa kotlo e mo loketseng ho latela botebo ba ketso e mpe ya ho siya mofumahadi wa hae Matatiele, a fihle sekgoweng a nyale e mong. Dumellana kapa o hanane le mohopolo ona o itshetlehile ka dikahare tsa buka ka kakaretso.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. **[25]**

POTSO YA 11: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

***MME* – NP Maake**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA E

'Hlaha hle ngwana kgaitsedi ya ka re tlo buisana hantle.' Ha hlokahala karabo. Ba batla hohle ka ntlong, esita le hona ka kitjhining, ha ba se ba qetile ka phaposing ya ho jela. Ba ne ba se ba tetse ha ba sa mo fumana ka phaposing ya hae, empa ho se ho batla dipelo feela, tsona tse hanang ho tela ka nako tsohle, leha mahlo e le kgale a tetse, a bona hore a keke a bona letho. Moo ba reng ba a tswa ho ya mmatla ka mokgorong, ba utlwa ho lla ha heke. Kaha ba ne ba se ba lebeletse hore bomme ba bang ba tla fihla, ba mpa ba kgolwa hore ke bona, athe ho kena yena Dikeledi.

'Dikeledi, o tswa kae o le moputswa tjena?' ho botsa Rakgadi, a maketse ha a mmona a le moputswa ke diretse tseo a neng a qhafutsa ka hara tsona. Tlhafu tsena di bile di sehilwe ke jwang boo a neng a hlahlathela hara bona. Melomo yona ha re sa bua, eka o ne a ja molora o futswetsweng le kalaka.

Motho bakeng sa hore a arabe, a itihela ho Rakgadi. Rakgadi a mo amohela ka diatla pele ngwana a wela fatshe. Yaba o a se hlaba sa mmokotsane, batho ba baholo ba ba ba makala hore na o tshwerwe keng. Ba sala ba kgutsitse ba itse tu! Ho se ya tsebang hore o tla reng. Mola a se a llile, pelo e sisitse ya ba ya kokobela, mma Mahloko a qala ho mmotsa hore na molato keng ha a kgutla a le tjena, teng o ne a ile kae. Ha Dikeledi a re o bula molomo, mantswe a hane, a utlwe dikgapha di se di theoha seka diphororo mahlong a hae, pelo e qalelle ho sisa hape. Ba bona le bona hore ha a sa ntsane a le boemong bona a keke a kgona ho bua. Ke ha ba mo nka, ba mo tshwere ka bobedi, ba mo isa ka kamoreng ya Rakgadi, ba fihla ba mo paqamisa moalong, hore a ke a phomole.

11.1 Sheba mola wa 10 mme o fane ka sekapuo se sebedisitsweng moleng oo. (1)

11.2 Diketsahalo tse etsahalang qotsong ena di mothating ofe wa poloto? (1)

11.3 Hlahloba semelo sa Mpuse mabapi le setswalle sa hae ho Dikeledi. (2)

11.4 Hlalosa hore letswalo le ileng la otla Dikeledi letsatsi pele ho lenyalo la hae le ne le bakwa ke eng. (2)

11.5 Nnetefatsa hore Rakgadi efela e le mothusi wa Dikeledi. (2)

11.6 Ho thonthodisa Thollo sepatjhe sa hae ho bile le ditlamorao tse jwang bophelong ba Dikeledi? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

11.7 Sepheo sa mongodi sa ho etsa hore Dikeledi a nahane hore lengolo la ho kopa mohope wa metsi le tswa habo Tsekiso ke sefe? (2)

11.8 Hlalosa hore lewa la bongodi la ho hetla morao, moo Mmateboho a neng a hlalosetsa Mmatakatso tsa kgolo ya hae le sebedisitswe ka sepheo sefe. (2)

11.9 Na ho ne ho nepahetse hore mongodi a rehe Dikeledi lebitso la bohadi la Mmateboho? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA F

'Bontate, le tla ntshwarela ha ke kena ditaba tsa lona ka sehlotho,' ho realo mohatsa Lesole. 'Ke a tseba hore hantlentle ke ne ke sa tshwanela ho ba teng mona, hoba ha ke wa Bafokeng, esita le ka kgomo.'

Bohle ba tadima ka ho yena, e le ha ba ne ba maketse le ho tloha qalong, hore mosadi enwa, ya seng a bua jwale, o batlang phuthehong ya Bafokeng. Lesole le yena a batla a tshoha hanyenyane, hobane o ne a sa lebella hore yena le mohatsae ba ka ntsha mantswe kopanong ena.

Empa kaha e le mona a se a qadile, a tseba hore ha a ka re o leka ho mo kwala molomo, o tla be a o bakile moferefere, hobane o ne a sa tshabe ho bua ha a ne a batla ho bua, ho mang kapa mang.

'Ke utlwa fuba sena sa ka se tlallana hoo ke bonang hore ha nka kwala molomo, se tla qhoma,' a bua a ba tonetse mahlo, a pota ntlo ena kaofela, a ba a fihla a manama ho rangwane. 'Potso ena eo le e botsang ausi Mmateboho, ke eo nna nka e arabang. Pele ke e araba, ke rata ho bua seo mahlo a ka a se bonang, le seo tsebe tsa ka di se utlwileng ha esale Bafokeng ba fihla mona,' a kgutsa a thetha sehohlola, yaba Lesole o a utlwa hore jwale mohatsae o halefile, mme ha a le tjena, ekakgona a tlohelwe a ntshe maikutlo a hae.

'Ke itsalo hobane ke a utlwa hore potso ena e botswa ka moya o tletseng dikaqa, o mobe, o tletseng lehloyo. Haesale Bafokeng ba fihla mona ke se ke utlwile puo tsa bona tse ngata, tse babang, ka enwa kgaitsedi ya monna ka, ausi Mmateboho. Le potso ena e botswa ka wona moya ona o mobe oo esaleng o foka ka lapeng lena ho tloha ha le fihla …'

11.10 Qotsa maelana a re bolellang hore Diseko o ne a se na tokelo ya ho bua kaha e ne e se wa leloko la Bafokeng. (1)

11.11 Ke diratswana dife tse totobatsang sehalo sa kgalefo ya Diseko? (1)

11.12 Utulla kahlolo eo mongodi a e dihang hodima Diseko mabapi le boitshwaro ba hae. (2)

11.13 Molaetsa wa pale ee ke ofe? (2)

11.14 Na ke toka hore Mme a se ke a bolella Mmateboho hore yena ke mang mme o amana jwang le lelapa la Mmateboho? Tshehetsa karabo ya hao. (3)
[25]

POTSO YA 12: POTSO E TELELE YA MOQOQO

TUTUDU HA E PATWE – M Mahanke

Tlholo dingolweng ke lewa la bongodi moo moetsi wa bobe a fumantshwang kotlo. Ho na le mohopolo wa hore Thebe ha a fumantshwa kotlo e mo loketseng ho latela botebo ba diketso tse mpe tseo a di entseng. Dumellana kapa o hanane le mohopolo ona o itshetlehile ka dikahare tsa buka ka kakaretso.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. **[25]**

POTSO YA 13: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

TUTUDU HA E PATWE – M Mahanke

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA G

Ha a hlokomela hore ekaka ha ba hate mmoho puisanong ya bona, a phaka ho e kgaola ka le reng o se a ntse a le tseleng ya ho kopana le yena. Eo le yena a mo kopa ho potlaka ka ha a ne a se a ntse a itokisetsa ho ya kerekeng. A le tipatipa Motsamai, mme puisanong ya bona a hla a qoba tseo a sa tswa di utlwa molomong wa Tutudu.
'Ntefeleng, nna ke ne ke hopola hore re bitse kopano e potlakileng ka mora ditshebeletso e le ho tla hlokomedisa baithuti ka tse etsahalang le ho nka taelo ya seo re lokelang ho se etsa. O hopole hore nna le wena ha re baipehi, ka hoo ha re itaole.'
'Nna ke re taba ena e batla ho atamelwa ka ditshetshekwane, esere diqi tsa e tshosa. Nna le wena ha re tsebe bonnete ba taba, empa nna maikutlo a ka a re taba tsa meriting ya bosiu ka mehla di nkga letsukanyana lesele. Feela he, ke hopola hore le rona re tla tlameha ho di nanarela bosiu e le ho di utlwisisa hantle.'
'Nna ke bona taba ya Tutudu eka e kgwadi, e kgwatsana. Jwale, ke ipotsa hore ebe ho latela keletso ya hao ha se ho ba mamao a ntlha di pedi na?'
'Mohlomong re se re ntse re le ona. Nna ebile ha ke dumele ditaba tsena tse buuwang ka titjhere Tutudu le hanyenyane feela. Ke tsamaya le baithuti, ke phela le bona sekolong le motseng mona, empa ha ke eso utlwe le ya mong ya nang le kgwao ka yena. Ha eba titjhere Thebe a na le bothata ka titjhere Tutudu, ke dumela hore ho na le metjha eo a ka e sebedisang; empa ha e le ya dikopano tsa boThabang bao nna le wena re tsebang nalane ya bona sekolong sena le motseng ona, atjhe ha ke tsebe hore ke reng.'
'Ha eba nnete e teng tabeng tseo teng o tla reng?'

13.1 Puo ena ya Motsamai e reng: 'O hopole hore nna le wena ha re baipehi, ka hoo ha re itaole', e re bolella eng ka kamano ya hae le Ntefeleng? Sheba mola wa 7. (1)

13.2 Sepheo sa mongodi ke sefe ka ho sebedisa baithuti ba kang boThabang hore e be bona bao Thebe a kgonang ho ba susumetsa habonolo? Sheba mola wa 19. (2)

13.3 Hlahloba semelo sa Dikgapane. (2)

13.4 Hlalosa hore letswalo le ileng la otla Dikgapane ha bohloko pele a e ya hahabo, le ne le bidietsa eng. (2)

13.5 Nnetefatsa hore ntate Seipobi efela e le monamodi paleng ena. (2)

13.6 Ketso ya Mmantefeleng ya ho kgothalletsa moradi wa hae hore a hle a ikatametse ho titjhere Tutudu e bile le ditlamorao tse jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

13.7 Hlalosa kamoo puo ya Dimama ho Thebe e reng '... lapeng ha Tutudu tjhifi di a ntshana', e roteleditse kgohlano kateng. (2)

13.8 Na ho ne ho nepahetse hore mongodi a rehe titjhere lebitso la Selosenqakile? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA H

Taba tsa bana ba shapilweng ke mapolesa tsa ya tsa finyella le ho batswadi ba ntseng ba le mosebetsing. Ere ka ha sekolo se le haufi le moo bongata ba batswadi bo sebetsang teng ba hla ba fihla. Bona ba ne ba re ba nehelwe Tutudu ka ha ke moo o bolaisitse bana ba bona ka mapolesa.
'He, lekomfere la re qetela bana. Ke hore motho eo ha a so kgotsofalle tshotlo eo a sotlang bana baa ka yona?' Ho bua mosadia Mosotho a siile dijana tsa monga hae di ntse di fopha metsi, e le ha a utlwetse ka tse etsahetseng. O bile o tswela pele:
'A ba sotle, re thole! Ere moo ba reng ba hlahisa sello sa bona jwale a ba bolaise ka mapolesa! Nna wa ka a ka mpa a se tswa, a bolawa ke boqholontsho ho e na le hore a bolawe nna mmae ke shebelletse. O kae yena Tutudu eo a bolelwang?'
Ho ne ho se motho ya tsebang moo Tutudu a leng teng ha e se Dikgapane feela. Le yena o ne a se na bonnete bo felletseng. Seo a neng a se tseba ke hore moo a teng o bolokehile hobane kgetlo le leng le le leng leo a mo romelletseng molaetsa eo o ne a araba. Ha a ile a fumana sebaka sa ho sutha, haholoholo pela Thebe, o ne a letsa, mme eo a nne a arabe ka le reng, 'Le ha nka tsamaya kgohlong ya moriti wa lefu nke ke ka tshoha bobe le ha bo le bong.'

13.9 Mantswe ana: 'He, lekomfere la re qetela bana', a re bolella eng ka maikutlo a baahi ba Thabure? (1)

13.10 Utulla kahlolo eo mongodi a e dihang hodima Thebe mabapi le boitshwaro ba hae. (2)

13.11 Sheba mela ya 8–10 mme o hlalose kamoo maemo a renang qotsong e ka hodimo, a totobatsang mehla ya tokoloho kateng. (2)

13.12 Molaetsa wa pale ee ke ofe? (2)

13.13 Na ke toka hore Tutudu a nke boikarabelo ba ho lokolla batshwaruwa tjhankaneng? Tshehetsa karabo ya hao. (3)
[25]

KAPA

POTSO YA 14: POTSO E TELELE YA MOQOQO

SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso E LE NNGWE feela ho sengolwa sa boholoholo.

***KE QATI E A LOMISANWA* – SJ Mamashela**

Molaetsa wa sehlooho wa tshomo ya 'Bahlankana ba bararo le morwetsana', ke ho re ruta hore bophelong bothata bo bong le bo bong bo lokela ho ba le tharollo. Dumellana kapa o hanane le taba ena.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. **[25]**

POTSO YA 15: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

***KE QATI E A LOMISANWA* – SJ Mamashela**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa dithoko tsa seboko.

TEMA YA I

MORENA MOSHOESHOE

Ngwana Mmamokhachane, Thesele,
Thesele, pharu e telele-telele,
Kgomo di kena ka yona, di sa ile;
Le batho ba kene ka yona, ba sa ile!
Hlabisi ya Bakoena,
Ako hlabise nkgonwao,
Ako hlabise Mmasetenane a ka rwale,
A re ke mehlehlo ya dikgomo le ya batho!
Nketu wa mara, thaka Shakhane le Ramakoane (Makoanyane),
Mabesa lerole, la tswa ka mpa ya mohlaba wa Ratshooane,

Ngwana morena wa Qhoai a le bona,
La bonwa ke Ratjotjose wa Mokhethi;
Leru, mmamoqholotsa wa dithebe,
Nketu ha a le siyo mareng a batho,
Beng ba mara ba ntse ba lla' ba re:
Nketu le Ramakoane, le kae?
Mara a batho a kgutlile tseleng,
A batla Nketu le Ramakoane.
Moshoashoaile, khoabane ya Maphule,
Kgomo ya motho wa Maphule ya kwana.
Ha e so hole, e sa otile,
E sa lemile le boya, kgomohadi,
Kgomohadi yabo Setenane,
Yabo Setenane, yabo Rapodile.

15.1 Qolla molathoko O LE MONG o re latisang leloko la Morena Moshoeshoe. (1)

15.2 Bolela lebitsotheneketso LE LE LENG la Morena Moshoeshoe ntle le 'pharu e telele-telele'. (1)

15.3 Tshebediso ya polelwana ena, 'pharu e telele-telele' e botemengata ka tsela efe? (2)

15.4 Sepheo sa hlaahlela e fumanwang melathokong ya 1 le 2 ke sefe? (2)

15.5 Seabo sa Nketu le Ramakoane ke sefe ho latela tsebo ya hao ya dithoko tsee? (2)

15.6 Thehello ya lebitso 'Moshoashoaila' molathokong wa 19 e nepana jwang le diketso tsa Morena Moshoeshoe? (2)

15.7 Morena Moshoeshoe o ne a ka hlabisa nkgonwae ka tsela efe? (1)

15.8 Ngola molathoko wa 21 ka puo e bonolo e otlolohileng. (1)

15.9 Na Morena Moshoeshoe o tshwanelwa ke tlotlo eo a e nehwang ke seroki? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA J

MMUTLANYANA LE TAUMOHOLO

Ba re e ne e le Mmutlanyana le Taumoholo, ba dula mmoho mme ba bolawa ke tlala. Mmutlanyana a re: 'Ntatemoholo, ha re hahe lesaka.'
Yaba ba haha lesaka leo. Ha ba qetile, ke ha Mmutlanyana a re: 'Jwale ntatemoholo, ke tla hoeletsa diphoofolo tsohle hore di tle; ke di bolelle hore Taumoholo o shwele, mme e tle e re diphoofolo tsena ha di fihla di kena ka sakeng ka mona, wena o tle o rapalle ka mono ka sakeng pele di fihla; di tle di nahane hore o shwele. Nna ke tla kwala monyako oo. Kaha lerako lena le leteletsana, di tla hloleha ho tlola. E tle e re ha ke kwetse, o tsohe, o di bolaye kaofela, re tla ja nama e be e re tene.'
Ba haha lesaka lena, ba le qeta.
Ha ba le qetile yaba Mmutlanyana o a hoeletsa, e sa le hoseng, a re: 'Diphoofolo tsohle, Taumoholo o shwele!'

Kgele, tsa phutheha. Tsa fihla tsa tlala lesaka ntate, tsa tlala lesaka diphoofolo, tsa tlala. Eitse ha di fella ka moo, ha Mmutla a ntse a kwala lesaka Tshwene a re: 'Aaa, ka Kgiba ruri ra e bona mehlolo re hodile.' A re: 'Mmutlanyana mofu eo wa hao ke wa neng?' Mmutlanyana a re: 'O hlokahetse ha bosiu bo wela fatshe.' Tshwene a …

15.10 Ke baphetwa bafe ba sehlooho ba hlahang tshomong ee? (2)

15.11 Bapisa semelo sa Tshwene le sa diphoofolo tse ding tse bileng diphofu tshomong ena ka ntlha E LE NNGWE lehlakore ka leng. Tshehetsa karabo ya hao. (2)

15.12 Hlalosa ketsahalo E LE NNGWE feela e sa kgolweheng mabapi le Mmutlanyana diketsahalong tsa tshomo ena. (2)

15.13 Maele a reng: 'Ha ho tume dimelala', a kgohlela ka tsela efe tshomong ee? (2)

15.14 Sekaseka tshebediso ya phetapheto ya mantswe e fumanwang seratswaneng sa 3. (3)
[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 25

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona feela karolong ena.

Ha o arabile potso ya moqoqo KAROLONG YA B, araba dipotso tse kgutshwane karolong ena. Ha o arabile dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA B, jwale araba ya moqoqo.

POTSO YA 16: POTSO E TELELE YA MOQOQO

***SEYALEMOYA* – RH Moeketsi**

'MME MPOLAYE' – A Moloi

Mongodi o re bontsha hore bophelong ba lenyalo, balekane ka bobedi ba na le seabo boitshwarong bo bobe ba bana ba bona. Dumellana kapa o hanane le mohopolo ona mme o ipapise le dikahare tsa tshwantshiso ya 'Mme mpolaye'.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. **[25]**

POTSO YA 17: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

***SEYALEMOYA* – RH Moeketsi**

'O MO FELEHEDITSE' – SM Mangadi

Bala qotso ena e latelang ka tlhoko, e be o araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa terama yohle.

TEMA YA K

PASEKA:	Mmalerato … Mmalerato … Mmalerato lesa. Lesa hle mosadi wa ka. Phumola … Phumola meokgo eo … Hlakola mamina ao.	
MMALERATO:	Paseka. Paseka monna wa batho o buiswa ke ho se tsebe.	
PASEKA:	Meokgo eno, masodi ao, dikgapha tseo hle, dikeledi tseno tsa hao tsa letsatsi le letsatsi ha di ntjese ditheohelang hle!	5
MMALERATO:	Bohloko ba pelo … Bohloko ba pelo aubuti Paseka hle.	
PASEKA:	Mmalerato … Mmalerato … Morena eitse a mpona ke le bodutung bo boholo. Bodutu bo boholo jwalo ka ba Adama wa Edene, o ile a nkgethela mosadi. A nkgethela wena Mmalerato wa ka. Molekane wa ka. Molekane wa ka, o lesapo la masapo a ka. Ha ho na le se sa o duleng hamonate, ke teng. Ha ho na le se o kgitlisang thaabe, ke teng, mme ke metsi a hao a maphodi. Ha o sehwa ke lesokolla, jwetsa nna ke tsebe ho o thusa.	10
MMALERATO:	Tseo tsohle ke a di tseba. Ke nna ya tsebang hore na o mphallela ha kae ha nka ipala mmele.	15
PASEKA:	Jwale, jwale kajeno o sitiswa ke eng ho qhebollela mathata a hao ho nna? Mme bona o mmeleng, mme ha ke rate ha o itshwara ka tsela ena hobane o ka ipakela mathata a sa hlokeheng.	
MMALERATO:	Paseka, ho ba mmeleng ha ka ke hona ho sa ntjeseng ditheohelang. Haholo jwalo ka ha e le mona dinako di se di atametse tjena.	20
PASEKA:	Jwang athe o lokela ho thaba ha e le moo masapo a tla arohana?	

17.1 Qotsa maelana ho tswa puong ya Mmalerato a hlalosang hore Mmalerato ha a na kgotso ka lebaka la ho ima hahae. (1)

17.2 Fana ka bopaki ho tswa qotsong bo pepesang sehalo sa qenehelo ha Paseka temeng e ka hodimo. (2)

17.3 Ke maemo afe tlhekelong ya tshwantshisong ee, a pepesang ho hloka thabo ho bonahalang lapeng la Paseka le Mmalerato? (2)

17.4 Hlahloba semelo sa Paseka. (2)

17.5 Hlalosa seabo sa Mosidi tharollong ya tshwantshisong ena. (2)

17.6 Diketsahalo tsa qotso e ka hodimo di mothating ofe wa poloto? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

17.7 Ebe taba ya hore Mmalerato a hlokahale ha a qeta ho beleha mafahla e qholotsa maikutlo afe ho mmadi? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso/terama yohle.

TEMA YA L

PASEKA:	A ke hle ke eme mona pele ke lahleha … ebile materone ke yane moo a tlang le teng, ke se ke tla botsa yena, mohlomong a ka ntjwetsa ditaba ka botlalo …
MATERONE:	Monghadi, ebe nka o thusa? Ha o a tshwanela ho ba ka mona.
PASEKA:	Ke a dumela mme empa molaetsa oo ke o fumaneng ekare ke ne ke tlamehile ho potlakela kwano, empa hore na hokae hantlentle, ke teng moo ke sa nepeng.
MATERONE:	E le hore ntate ke mang?
PASEKA:	Nna ke Paseka Letoane, mofumahadi wa ka o nketswe kwano hora, kapa tse pedi tse fetileng, mme e le motho ya mmeleng.
MATERONE:	Ooo … tjhe ke a o fumana jwale … E seng o kene ka lemating leo la boraro, ke a kgutla hona jwale!
PASEKA:	Tjhe ke a leboha mme!
MATERONE:	Mhn! Nna ka nnete haesale ke sebetsa ke qala ho teana le ntho e tjena … Ka nnete ha ke tsebe hore na ke qale ka ho reng ha ke lokela ho hlalosetsa ntate enwa wa batho ka se etsahetseng, haholoholo ha ke sheba faele ya mofumahadi enwa wa hae, mme ke badile tsena tseo ke di badileng. Feela ha ho nang, ke a kena, ke tla mo hlalosetsa jwalo ka motho wa mme, mme ebile le nna ke le motswadi, empa taba ke hore na ke tla qala ka le reng eng?
PASEKA:	*(O mong kamoo materone a itseng a kene, a mo emele teng)* Ka nnete ebang Mmalerato o thusehile, mme ngwana eo o a re phelela, ha ke tsebe hore na ke tla thaba jwang.

17.8 Fana ka bopaki ho tswa qotsong bo pepesang ho tshoha ha Materone. (1)

17.9 Bolela mesebetsi E MMEDI ya ditshupiso tsa dikalaneng tse hlahellang qotsong. (2)

17.10 Tiisa ka dintlha TSE PEDI ho tswa qotsong tse totobatsang hore Mmalerato o sepapetlwa. (2)

17.11 Taba ya hore Mmalerato a se ke a tshediseha ha Paseka a ntse a mo kgothatsa e mo pepesa e le sebapadi sa botho bo jwang? (2)

17.12 Sepheo sa mongodi sa ho re hlahisetsa sebapadi se kang Paseka, se siyang mosadi a le makgatheng a ho beleha, se ye kerekeng, ke sefe? (2)

17.13 Ebe boitshwaro ba Paseka, ba ho kena ka moo batswetse ba leng ka teng bo amohelehile ho ya ka mekgwa le ditlwaelo tsa Basotho? Tshehetsa karabo ya hao. (3)
[25]

POTSO YA 18: POTSO E TELELE YA MOQOQO

***HAESO MAFOTHOLENG* – CJ Teleki**

Mongodi o re bontsha hore bophelong ba lenyalo, balekane ka bobedi ba na le seabo ho qhalaneng ha lenyalo la bona. Dumellana kapa o hanane le mohopolo ona mme o ipapise le dikahare tsa buka ka kakaretso.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. **[25]**

POTSO YA 19: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

***HAESO MAFOTHOLENG* – CJ Teleki**

Bala qotso ena ka tlhoko ebe o araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA M

MAPETLA: Ke utlwile tsohle. Ngatane le Ramafothole ba sebeditse ka bokgabane. Ha e le lenyalong teng Molefi a ke ke a atleha. Ke tla hlokomela ka thata hore bophelong ba hae a dule a duba thankga. O nahana hore yena e ne e le mang? Ntataenyana yane le yena o se a ikgantsha matsatsing ana. Kapa o etswa ke disutunyana le ditaenyana tseo a seng a tseba ho itereka ka tsona? Ke a bona ha a tsebe hore ke rupelletswe ka mosadimoholo ya swele. Butle, hana ke lokela ho etsa jwang? Be! Ka ba ka hopola. Ke salletswe ke dintho tse pedi feela tse tla etsa Pitsonyana eo hammoho le moranyana eo wa hae mehofe hape. Molefi o palama koloi? Nxa, ha a tsebe hore o tshwanetse ho tsamaya ka maoto? Kwana ho se ho se ho kae koloinyana eo ya hae e mo timella. Ke a bona ha a tsebe hore ke Mapetla nna.

PITSO: *(Kgolwane le ba lelapa labo Molefi ba kopanetse ka ntlong ya Pitso e kgolo).* Sware, ke thabile hampe ha e le mona o ananetse memo ya ka. Kwana nka re ke nna, ha se nna ya o memmeng. Ke re ke nna ya **o bitsitseng** hobane ke nna ya o laeditseng ka ngwana hore o tle o tlo ba mona kajeno ka yona nako ena. Ke re ha se nna ya **o bitsitseng** hobane bekeng e fetileng ke ile ka fumana lengolo le tswang ho Molefi, leo ho lona a neng a re ke o meme o tlo ba teng kajeno mona hae, ka yona nako ena. Motho ya re memmeng kaofela ke yena Molefi.

19.1 Sheba mola wa 15–16 mme o bolele hore dipolelwana tse ntshofaditsweng di re bopela bokgabo bofe? (1)

19.2 Hlalosa hore tshebediso ya sehlongwanthao -nyana se sebediswang ke Mapetla puong ya hae e ka hodimo e re senolela eng ka semelo sa hae. Sheba mola wa 4 le 5. (2)

19.3 Sepheo sa mongodi ke sefe sa ho etsa hore Molefi a hlanohele Montsheng? (2)

19.4 Ke maemo afe tlhekelong ya tshwantshisong ee, a thusang ho pepesa bora le bolotsana ba Mapetla? (2)

19.5 Hlahloba semelo sa Ngatane. (2)

19.6 Ebe taba ya hore Jwalane a patele Molefi hore o na le ngwana le monna e mong e qholotsa maikutlo afe ho mmadi? Tshehetsa karabo ya hao. (3)

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA N

TAKADIMANE:	Hei, wena monnamoholo towe! O nahana hore …	
PITSO:	Butle Mofammere! Mapetla ha se motho wa ho otlwa! Ekaba phoso e kgolo ha o ka otla Mapetla!	
MOFAMMERE:	Takadimane! ha re tsamaye pele re kena molekong!	
TAKADIMANE:	Tjhe bo Mofammere! Re ke ke ra tebelwa moketeng ona wa lenyalo la Molefi ke lakabane tsena! Ho e na le hore ho tsamaye rona, ho tla tsamaya bona! Ha e le nna Mofammere monna ha ke tswafe ho raharaha ka tlasa bona ebang ba ntse ba ntatelletse!	5
RAMAFOTHOLE:	Ngatane! Ha re tsamaye pele ho shwa motho.	
TAKADIMANE:	Hei, wena Ramafothole! Na o ntse o ikutlwa hore na o ntse o reng? O re o ka bolaya motho? Ntho e tshwanang le wena tjee ke ya ho bolaya motho? Ntshutheleng nke ke rute mmankgoshepe enwa batho! Ntloheleng! Eseng le lona …	10
PITSO:	Takadimane! Takadimane! Ke itseng ho wena? Ke ka lebaka lang ha o tlontlolla mokete wa Molefi?	15
DISEBO:	Ntate! Ako tlohele Takadimane a ke a rute difelekwane tsena batho! Ramafothole! Le balehelang? Basadi! Ngatane, haeka tjee le a di tshaba? Heng nna ke ne ke nahanne hore le tla di emela! Motho wa lona …	
KGOLWANE:	Disebo ako thole! Molato keng ka wena? Mofammere le wena Takadimane tlong kwano! *(Bobedi ba sala Kgolwane morao ho ya ka tlung. Ha e le batho bona ba sala ba makalletse ketso ena e mpe. Kamora metsotso e se mekae dintho tsa kgutlela setlwaeding mokete wa tswela pele).*	20

19.7 Ke mofuta ofe wa kgohlano o bonahalang qotsong e ka hodimo? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

19.8 Diketsahalo tsa qotso e ka hodimo di mothating ofe wa poloto? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

19.9 Sheba mela 14–15 mme o hlalose sehalo se utlwahalang mantsweng a Pitso temeng e ka hodimo. (2)

19.10 Tiisa ka dintlha TSE PEDI tse totobatsang hore Mofammere o sepapetlwa. (2)

19.11 Bolela seabo sa Morongwe ho ntshetsopele ya kgohlano tshwantshisong ena. (2)

19.12 Sekaseka ketso ya Ngatane le Ramafothole ya ho kgema le Mapetla kgahlanong le Molefi. (3)
[25]

POTSO YA 20: POTSO E TELELE YA MOQOQO

***LEJWE LA KGOPISO* – T Letshaba**

Mongodi o re bontsha hore bophelong ba lenyalo balekane ka bobedi ba na le seabo ho qhalaneng ha lenyalo la bona. Dumellana kapa o hanane le mohopolo ona mme o ipapise le dikahare tsa buka ka kakaretso.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. **[25]**

POTSO YA 21: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

***LEJWE LA KGOPISO* – T Letshaba**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA O

PHELEU:	Monna, ntate Mohlouwa ke yena ya batlang ho itsheba le wena. O itse ke o jwetse hore o se ke wa tsamaya pele o teana le yena.	
TSIETSI:	O kae jwale ntate Mohlouwa ha e le moo nako e re behile ka mosing tjena?	
PHELEU:	Ha jwale ntate Mohlouwa o sa kene kopanong ya tshohanyetso le bahwebi ba mona Kgotsong. O itse o behe pelo sekotlolong, etswe o batla ho lala a fonokile taba ena le wena.	5
TSIETSI:	Ke botsitse hore ke taba efe ena eo ntate Mohlouwa a batlang ho e bua le nna, feela ha o batle ho nkaraba. Hona ho tloha neng a nkgathalla tjena ha ke lokela ho ya lapeng?	10
PHELEU:	Moo teng ha ke tsebe, sware. Potso ya hao e ntle feela o e lebisitse mothong osele.	
TSIETSI:	O bolela jwang ha o re ke lebisitse potso ho motho osele? Hakere ke wena moromuwa ...	
PHELEU:	*(O mo kena hanong.)* O se ka lebala hore moromuwa ha a na lonya. Nna ke ne ke mpa feela ke phethisa ditaelo tsa monga ka.	15
TSIETSI:	Feela, sware, o tshwanetse o be o tseba hore ntate Mohlouwa o mpatlelang ka tshohanyetso tjena.	
PHELEU:	Hore ke a tseba kapa ha ke tsebe, leo ha se lona lebaka, sware. Seso se monate ha se ngwauwa ke monga sona. Le hona mona ho jwalo feela, moreso. Ntate Mohlouwa o tla o tsholela ditaba ka seqo ha a tswa mane kopanong.	20
TSIETSI:	Jwale ke tla tjhaisa ka eng, kapa ke tla iswa ke mang lapeng jwale, hoba bese e tla be e ntshiile ka nako eo?	

21.1 Qotsa maele ho tswa puong ya Pheleu a hlakisang hore ho tla ba hotle ha Mohlouwa e ba yena ya bolellang Tsietsi ditaba tsena ka boyena. (1)

21.2 Ke eng qotsong e ka hodimo e re senolelang sehalo sa ho makala ha Tsietsi puisanong ya hae le Pheleu? (1)

21.3 Ke dintlha dife tse PEDI tse totobatsang maemo tikolohong ya tshwantshiso ena? (2)

21.4 Hlahloba semelo sa Mmabatho. (2)

21.5 Hlalosa seabo sa Mmadibabe ho ntshetsopele ya kgohlano tshwantshisong ena. (2)

21.6 Diketsahalo tsa qotso e ka hodimo di mothating ofe wa poloto? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

21.7 Taba ya hore Seipati a kgothalletse Naledi hore a ratane le ntate Mohlouwa e qholotsa maikutlo afe ho wena o le mmadi? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA P

NALEDI: *(O hlatswa diphahlo.)* Aubuti Tsietsi, hantlentle o tla ipolaisa kgera ho fihlella neng na? Ke lemohile hore boholo ba nako o se o bo qeta mane ha Mmadibabe le metswalle ya hao. Ke a ipotsa hore o tswa ho bo phamola hokae boitshwaro bona, hoba mehlolo e tjena o ne o sa e etse ha o ne o sebetsa.

TSIETSI: *(O hlokohla lehoporo a nto fupa mothamo.)* Ke leka ho itebatsa masisapelo a lefatshe lena ha o bona ke iketlile ka lehoporo la mokankanyane tjena, mosadi. *(O beha lehoporo ka pela hae.)* Ha ke na matshwenyeho ha ke le mane ha Mmadibabe.

NALEDI: E-e, aubuti Tsietsi, ho hang ha ke utlwisise hore o bolela jwang ha o re o itebatsa mathata ka ho ja makamotela. Hona ke mang ya itseng ho wena jwala bo lebatsa motho masisapelo a lefatshe?

TSIETSI: Naledi, ha ke a ikemisetsa ho ngangisana le wena kajeno, hoba ke a tseba hore mokgwa hao o lefere lena la haesale.

NALEDI: Le jwale ha ke utlwisise hore o bolela jwang ha o re ke lefere, aubuti Tsietsi. Ho e na le hore o tsohelle difemeng jwalo ka banna ba bang o ilo batla mosebetsi, o bona ho le molemo hore o dule lapeng mona o kgaqane le majwala. *(O kenya diphahlo tse ding hape metsing.)* Etlare hosane mona ha bo o qaka jwalanyana bona boo o ipolaisang bona tjena, o tla be o lla sa mmokotsane, o re o loilwe!

21.8 Fana ka bopaki ho tswa qotsong bo pepesang sehalo sa ho teneha ha Naledi. (2)

21.9 Bolela mesebetsi E MMEDI ya ditshupiso tsa dikalaneng tse hlahellang qotsong. (2)

21.10 Tiisa ka dintlha TSE PEDI ho tswa qotsong tse totobatsang hore Tsietsi o tjhitja. (2)

21.11 Taba ya hore Naledi a nne a bitse Tsietsi 'aubuti' leha ba qwaketsana, e re bolella eng ka botho ba Naledi? (2)

21.12 Sepheo sa mongodi ka ho re hlahisetsa sebapadi se kang Pheleu, se sa tsotelleng sware wa sona ke sefe? (2)

21.13 Ebe boitshwaro ba Tsietsi ba hore a dulele ho nwa jwala ha Naledi a ntse a sebetsa lapeng la bona bo amohelehile ho ya ka mekgwa le ditlwaelo tsa Basotho? Tshehetsa karabo ya hao. (3)
[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 25
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80